

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาถึงการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบทในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีมุมมองหลายมิติโดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับใช้เป็นแนวทางในการวางกรอบความคิด เพื่อช่วยให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบทได้อย่างละเอียด อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ ตลอดจนกลไกและเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการดังกล่าว ซึ่งแนวคิดและงานวิจัยเหล่านี้ประกอบไปด้วย

1. สังคมประกิต
 - การเรียนรู้/ การขัดเกลาทางสังคม
 - การควบคุมทางสังคม
2. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ \times
3. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน
4. แนวคิดการถ่ายทอดและการยอมรับ \times
5. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ \times
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สังคมประกิต

1.1 การเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคม

การขัดเกลาทางสังคมนั้น เป็นกระบวนการของการเรียนรู้ ที่จะมีชีวิตอยู่ของคนในสังคม ซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เป็นกระบวนการที่มากกว่าการศึกษาอย่างเป็นทางการ แต่หมายรวมถึงการยอมรับทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรม อุปนิสัย และทักษะ ซึ่งไม่เพียงจากโรงเรียนเท่านั้นหากแต่ยังได้รับจากครอบครัว สิ่งแวดล้อมต่างๆ เกิดเป็นความหลากหลายในการ

ขัดเกลาบุคคล โดยมีความมุ่งหมายที่จะเป็นกระบวนการ เชื่อมบุคคลและสังคมเข้าด้วยกัน เพื่อให้สมาชิกเกิดภาวะความรับผิดชอบร่วมกัน และผูกพันยึดมั่นในคุณค่านั้น และปฏิบัติตาม

ทั้งนี้เชื่อว่า การเบี่ยงสมาชิกของสังคมหรือขององค์การจะสมบูรณ์เมื่อผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยมีตัวขัดเกลาเป็นตัวส่งผ่านแบบแผนทั้งหลาย จนสามารถใช้ระบบสัญลักษณ์ที่องค์การนั้นกำหนด เป็นความหมายร่วมตามบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง และสั่งสมเอาประสบการณ์และความชำนาญเหล่านี้ไว้ จนสามารถเป็นตัวแทนที่จะส่งผ่านไปสู่มหาชิกรุ่นต่อไปได้ (พิทยา สายหู, 2524, หน้า 92-99)

ในบรรดานักสังคมวิทยามีความเห็นพ้องต้องกันประการหนึ่งว่า การขัดเกลาทางสังคมทำหน้าที่ในการดำรงรักษากลุ่มทางสังคม โดยมุ่งส่งเสริมการดัดแปลงตนเองของบุคคลต่อกัน ดังนั้น การถูกขัดเกลาทางสังคมก็คือ การเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคมนั้นเองหรืออาจกล่าวโดยทั่วไปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่เชื่อมบุคคลกับสังคมเข้าด้วยกัน มองในแง่ดังกล่าว การขัดเกลาทางสังคมจึงมีผลดีต่อทั้งบุคคลเองและสังคม การกล่าวในเชิงเช่นนี้ ไม่ได้หมายความว่า ผลทั้งหลายจากการขัดเกลาทางสังคมมีแต่ข้อดีหรือมีภาระหน้าที่หากแต่หมายถึงว่า การขัดเกลาทางสังคมสนองภาระหน้าที่สำคัญบางประการสำหรับกลุ่มทางสังคมและบุคคล

ทั้งนี้อาจจะพิจารณาการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะดังนี้ คือ

1. เป็นกลไกการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม
2. เป็นกลไกแห่งการควบคุมทางสังคม เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มถูกนำไปปฏิบัติตามวิถีทางของกลุ่ม โดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม โดยการทำให้บรรทัดฐานและค่านิยมต่าง ๆ ของกลุ่มกลับกลายเป็นบรรทัดฐานและค่านิยมของตนเอง (โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม)
3. เป็นรากฐานแห่งการเรียนรู้บทบาท เนื่องจากเราเกิดความเข้าใจธรรมชาติของโครงสร้างทางสังคม และตำแหน่งของเราภายในโครงสร้างดังกล่าว รวมทั้งความคาดหวังต่าง ๆ สำหรับคนในตำแหน่งแห่งงานนั้น
4. เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับวิถีทางที่เราก่อรูปสำนึก และเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ของเรา เหตุผลเพราะเราเคยเป็นใคร เราเป็นใคร และเราจะเป็นอะไรต่อไป เป็นสิ่งที่ผุดขึ้นจากเตาหลอมหลอมแห่งประสบการณ์ที่เราเรียกว่า " กระบวนการขัดเกลาทางสังคม "

สุภัตรา สุภาพ (2522, หน้า 80) ได้มองการขัดเกลาทางสังคมว่าเป็นกระบวนการ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมหนึ่งได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ กำหนดขึ้นหรือวางไว้เพื่อเป็นแบบแผนปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนเองซึ่งการ ขัดเกลาอาจจะออกมาในรูปแบบ

1. การอบรมสั่งสอนโดยตรง ซึ่งเป็นการอบรมที่มุ่งเน้นให้สมาชิกในสังคม ได้เข้าถึง แบบแผนของกลุ่มสังคมได้ร่วมกันวางเอาไว้ ทั้งนี้เพื่อจะได้ปฏิบัติตามอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับ สถานการณ์หนึ่ง ๆ การอบรมโดยตรงมักจะพบเป็นได้ตามครอบครัว โรงเรียนและวัด เป็นต้น
2. การอบรมสั่งสอนโดยอ้อม เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้โดยธรรมชาติของ บุคคลเอง เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามที่เหมาะสม และได้รับการยอมรับจากสังคมที่ตนเอง เป็น สมาชิก อาทิเช่น เด็กเลียนแบบการแสดงออกของพ่อแม่ เพื่อนเรียนรู้มารยาทจากเพื่อนกลุ่ม เดียวกัน เป็นต้น

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกลไกควบคุมสังคมที่แพร่หลาย เพราะบรรทัดฐานทางสังคมได้ กำหนดไว้โดยสมาชิกเดิมของกลุ่ม และเป็นสิ่งที่เห็นพ้องต้องกันระหว่างสมาชิกซึ่งได้รับการขัดเกลา ทางสังคมมาก่อน และจะอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ที่ต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น โดยจะถูก สมาชิกเก่าควบคุมพฤติกรรมจนได้รับการยอมรับเข้าสู่กลุ่ม เงื่อนไขที่ทำให้การขัดเกลาทางสังคม มีอำนาจเสมือนกลไกทางสังคมมากน้อยเพียงใด ขึ้นกับระดับความสนใจของสมาชิกที่จะมาเป็น สมาชิกกลุ่ม เมื่อสมาชิกใหม่กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างของกลุ่ม เขาก็มีสิทธิ์ในการควบคุม ซึ่งเป็นการควบคุมซึ่งกันและกัน เพราะขณะที่เขาได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากบุคคลอื่นนั้น บุคคลอื่น ๆ ก็ได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากเขาด้วย (โล โลกดี เจริญศักดิ์, 2529, หน้า 9)

ด้วยความมุ่งหมายให้สังคมดำรงอยู่ และช่วยให้บุคคลในสังคมมีชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นใน สังคมได้อย่างดีนั้น กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจึงมีบทบาทอย่างมาก และมีความจำเป็นที่จะ ต้องมีตัวแทนของสังคมที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ให้การขัดเกลาบุคลิกภาพของสมาชิก ซึ่งประกอบด้วย ตัวแทนการขัดเกลา 6 กลุ่ม คือ

1. ครอบครัว จัดว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมในการให้การอบรมบ่มนิสัย และพัฒนา พฤติกรรมของเด็กเป็นอย่างดี ซึ่งการอบรมของครอบครัวทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ทาง ตรงก็เป็นการบอกสอนกันตรง ๆ ว่าอะไรดีไม่ดีหรือควรไม่ควร ส่วนการอบรมทางอ้อม เป็นการ

อบรมแบบไม่เป็นทางการ อาจเป็นการเลียนแบบหรือรับไปโดยไม่รู้ตัว

2. กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เพราะเด็กในวัยนี้มีความต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนที่ตนเองเข้าร่วมอยู่ด้วย อาจมีการเลียนแบบท่าทาง พฤติกรรม หรือเครื่องแต่งกาย ที่นับบอกว่า เป็นพวกเดียวกัน

3. โรงเรียน เป็นเสมือนบ้านที่สองของเด็ก และมีอิทธิพลอย่างมากในการพัฒนาบุคลิกภาพรองจากครอบครัว แต่ในปัจจุบันเด็กสมัยใหม่จะใช้เวลายาวนานในโรงเรียนในการเรียนรู้ความคิดและแนววิชาการต่าง ๆ เพื่อความก้าวหน้าของชีวิต และเนื่องจากเด็กต้องศึกษาเล่าเรียนหลายปีในแต่ละระดับ ทำให้เด็กได้รับคุณค่าและความรู้บางอย่างทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว

4. กลุ่มอาชีพ ในสังคมมีกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันและแต่ละกลุ่มก็มีคุณลักษณะที่เฉพาะแตกต่างกันไป การถ่ายทอดหรือการขัดเกลาจึงอาจจะยากกว่าเด็กเพราะส่วนมากเป็นผู้ใหญ่ซึ่งแต่ละคนมีความคิดเป็นแบบฉบับของตนเองอยู่ในใจแล้ว

5. ตัวแทนทางศาสนา เป็นตัวแทนที่ขัดเกลาคนหรือแนะแนวทางให้คนมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อเป้าหมายในการกระทำ ตัวแทนทางศาสนาได้แก่ วัดวาอาราม พระ นักบวช ผู้สอนศาสนา ในบางสังคมอาจรวมถึงผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

6. สื่อมวลชน มีหลายประเภทเช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมแก่มนุษย์ในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ความคิด ความเชื่อ แบบของความประพฤติ อิทธิพลของสื่อมวลชนนี้มีมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าได้รับอบรมเลี้ยงดูให้มีเหตุผล เจตคติ ต่อสิ่งที่ตนได้รับแตกต่างกันไป ชาวสารที่ได้รับจึงมีทั้งการยอมรับหรือไม่ยอมรับหรือการวางเฉยไม่ว่าจะมีปฏิกิริยาแบบใดก็ตาม อย่างน้อยก็เป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของคนบางกลุ่มและต้องการความรู้ของบุคคลอีกส่วนหนึ่ง

ตัวแทนที่กล่าวมาทั้งหมดมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลตามที่สังคมต้องการเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป

โดยสรุปแล้ว การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีรากฐานอยู่ที่ วิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกกระบวนการเรียนรู้กับชีวิต เป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ องค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ในวิถีชีวิตแบบพื้นบ้าน การปฏิบัติตามอย่างผู้รู้ การอบรมสั่งสอนในบริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่เป็นอยู่

จริง ได้ ถูกปรับ เปลี่ยน ไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การคมนาคมและการติดต่อที่สะดวกยิ่งขึ้น ทำให้วิธีการหลายอย่าง ในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมถูกปรับตาม สภาพท้องถิ่นที่เป็นจริงของ ชาวบ้าน ในท้องถิ่น

1.2 การควบคุมทางสังคม

Morgan (อ้างในสุชา จันท์เอม, 2524, หน้า 49) กล่าวว่า เพราะมนุษย์มีความ ต้องการทางสังคมอยู่ 2 ประการคือ ความต้องการผูกพันกับผู้อื่น และความต้องการทางสถานภาพ ซึ่งเป็นความต้องการที่หลากหลาย สังคมจึงต้องมีการส่งเสริม สนับสนุนให้การบำบัดความต้องการ เป็นไปตามแนวทางของสังคม โดยอาศัยตัวควบคุมทางสังคม นั่นคือ การควบคุมทางสังคม

การควบคุมทางสังคม หมายถึง กระบวนการสร้างและรักษาไว้ซึ่งระเบียบของสังคม ซึ่งหมายรวมถึงการแสดงออกของพฤติกรรมที่คนในสังคมหนึ่งพึงกระทำต่อกันและกัน ฉะนั้น ระบบ การควบคุมทางสังคมของแต่ละสังคมจึงแตกต่างกันออกไป ตามพื้นฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่ม และ การควบคุมทางสังคมนี้เองที่จะเป็นตัวกำหนดว่า บุคคลนั้นควรจะดำเนินชีวิตอย่างไร ทำอย่างไร และเมื่อฝ่าฝืนแล้วจะได้รับโทษอย่างไร

อย่างไรก็ตามแม้ว่า ทุกสังคมจะมีการควบคุมทางสังคมที่เปรียบเทียบประ เณศหรือ วิถีชีวิต แต่ลักษณะที่สำคัญของการควบคุมทางสังคมคือ การเปลี่ยนแปลงซึ่งการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ การเมือง ก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในการควบคุมทางสังคมได้ ซึ่งจะช้าหรือเร็ว นั้น ขึ้นอยู่กับสภาพของการควบคุมทางสังคมและบุคคลในสังคมนั้น ๆ ซึ่งการควบคุมทาง สังคมแบ่งเป็น 2 ประการ คือ

1.2.1 การควบคุมที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่

(1) วิถีประชา คือ คุณค่าทางสังคมที่เรายึดถือปฏิบัติด้วยความเคยชินจน เป็นนิสัยประจำโดยทั่ว ๆ ไป โดยชนในกลุ่มนั้นเห็นว่าเป็นปกติวิสัยและถูกต้อง ไม่มี การบังคับให้ ปฏิบัติตาม หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ผู้ฝ่าฝืนวิถีประชามักไม่ได้รับการตำหนิอย่างรุนแรง จากสังคมนัก โดยทั่ว ๆ ไปสังคมนักมักจะยินยอมให้บุคคลแสดงคุณค่าทางสังคม ซึ่งเป็นของตนเอง ได้บ้างพอสมควร หากแต่วิถีชีวิตบ้าน หรือวิถีประชานั้น มีหน้าที่สำคัญในการกำหนดพฤติกรรม ของอยู่ไม่น้อย วิถีประชาจะกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมบางอย่างหรือกระตุ้นไม่ให้เกิดพฤติกรรมบาง อย่าง ซึ่งมีผลให้ปัจเจกชนต้องทำตาม (งามนิศ ลัตย์สงวน, 2534, หน้า 61-65)

(2) วินัยจรรยา หรือกฎศีลธรรมหรือจารีตผู้ฝ่าฝืนวินัยจรรยาที่สังคมกำหนดไว้หากไม่ปฏิบัติตามก็มักได้รับการตำหนิหรือรังเกียจจากกลุ่ม โดยทั่ว ๆ ไป ส่วนมากมักถูกขูขยับครหาในทาง วิพจน์ วิจารณ์ ดังนั้น วินัยจรรยาจึงมักเป็นข้อปฏิบัติที่มีกฎ หรือประเพณี หนุนมาก โดยกลุ่มชนในสังคมนั้น เห็นว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ หรือจำเป็นสำหรับการอยู่เป็นกลุ่มชนใน สังคมนั้นๆ เพราะมีศีลธรรมร่วมอยู่ด้วย จึงเป็นกฎที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคมมีการบังคับให้ปฏิบัติและจะมีความรู้สึกรุนแรง ถ้าใครฝ่าฝืนบุคคลจะต้องปฏิบัติเพื่อผลประโยชน์ของสังคม เป็นเรื่องของความผิดถูก ค่านิยมที่ยึดถือและถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยการเลียนแบบและสั่งสอนทั้งยังถือเป็นข้อห้าม ที่ห้ามไม่ให้กระทำการบางอย่างที่สังคมไม่เห็นด้วย ซึ่งกฎวินัยจรรยาในแต่ละแห่งย่อมมีความแตกต่างกันเพราะมีคุณค่า ที่ยึดถือแตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องของแต่ละสังคมนิยมปฏิบัติตามความเหมาะสมกับสภาพสังคมนั้น

1.2.2 การควบคุมอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วยกฎหมายและข้อห้าม

(1) กฎหมาย กฎหมายเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในสังคมที่ซับซ้อน แม้ว่าจะมีกฎศีลธรรม หากแต่ในสังคมที่ชีวิตผู้คนต้องเผชิญกับการต่อสู้ กฎหมายจำเป็นต้องมีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งหากมีการฝ่าฝืนขั้นผู้ฝ่าฝืนกฎหมายจะได้รับการลงโทษอย่างแน่นอนโดยกฎเกณฑ์ของบ้านเมือง ได้วางมาตรฐานโทษ ของผู้ฝ่าฝืนไว้อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อควบคุมพฤติกรรมให้คนอยู่กัน โดยความสงบ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายนั้นจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากกฎศีลธรรม

(2) ข้อห้าม เป็นสิ่งที่อบรมสั่งสอนกันมาแต่เล็กน้อยว่าเป็นสิ่งที่ไม่ประพฤติปฏิบัติอย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะในสังคมชนบทไทยนั้นการควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้าน มักเป็นแบบไม่เป็นทางการ โดยใช้ค่านิยมคุณค่าทางวัฒนธรรม จารีตประเพณี ศาสนา และความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจเป็นส่วนหนึ่งของวิถีประชา ที่ทำหน้าที่เป็นข้อห้ามในสังคมในรูปแบบของพิธีกรรม มารยาทหรือกฎเกณฑ์ในสังคม เป็นต้น

✓ จากแนวคิดเกี่ยวกับสังคมประกิตอันประกอบด้วย การขัดเกลาทางสังคม และการควบคุมทางสังคมได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมที่มีอยู่ในชุมชนชนบท ทั้งรูปแบบ วิธีการ บทบาทของบุคคล กลุ่ม องค์กร ตลอดจน

กลไก เงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการขัดเกลา ซึ่งกระบวนการขัดเกลานั้น เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา และสภาพการณ์ของสังคมทั้งจากภายนอกและภายใน

✓ 2. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

✓ การที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน จำเป็นต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เกิดเป็นจารีตประเพณี ระบบกฎเกณฑ์และพิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางให้สมาชิกของชุมชนทั้งปัจจุบัน และรุ่นต่อไปได้ถือปฏิบัติ และสิ่งสมเกิดเป็นภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมของกลุ่ม ทั้งนี้ได้มีการนิยามความหมายของวัฒนธรรมหลายประการ ดังเช่น

บุญเทียน ทองประสาน (2531, หน้า 65-72) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ ระบบคุณค่าที่รวบรวมได้จากประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็นโครงสร้าง มีผลต่อพฤติกรรมของคนในฐานะปัจเจกชนและคนในชุมชนในชีวิตจริงทั้งหมด ในแง่นี้ วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งเก่า เช่น ประเพณีต่าง ๆ เท่านั้น แต่คือ บทสรุปของความคิด และการปฏิบัติหรือคุณค่าทั้งหมดที่ให้แกสังคมรวมขึ้นเป็นโครงสร้างทั้งทางด้านการทำมาหากิน (เศรษฐกิจ) ด้านอุดมการณ์ความเชื่อ และด้านอำนาจการตัดสินใจ (การเมือง) ซึ่งทั้งหมดนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออกอันเป็นผลมาจากวิวัฒนาการประวัติศาสตร์ของชุมชนและสังคม ขณะเดียวกันหากพิจารณาถึงการให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าดั้งเดิมของชุมชน ดังปรากฏการณ์ที่มีให้เห็นในหลาย ๆ ชุมชน อาทิ การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญ หรือความเชื่อในเรื่องการทำความดี ฯลฯ จะพบว่าปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นส่วนที่สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้น และมีการดำรงอยู่อย่างสอดคล้องเพื่อรับใช้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในกระบวนการพัฒนาการทางวัฒนธรรมของประชาชน ซึ่งนอกจากจะมีส่วนที่ชุมชนสร้างขึ้นมาแล้ว ยังมีส่วนที่สร้างจากอำนาจของรัฐ เพื่อให้ครอบงำ และชุมชนดั้งเดิมก็มีความพยายามที่จะต่อต้าน จึงทำให้เกิดส่วนที่เกิดจากการปรับตัวหรือการผลิตความคิด อุดมการณ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบชุมชนภายใน

กาญจนา แก้วเทพ (2533, หน้า 7) ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมในประเด็นเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบวัฒนธรรมชุมชน พร้อมทั้งอธิบายถึงความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมในแต่ละด้าน

ว่าเป็นวิถีทางและแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้สั่งสมมา รวมทั้งความคิดต่าง ๆ ที่คนได้กระทำ สร้าง ถ่ายทอด สะสม และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อาจอยู่ในรูปแบบของความรู้ การปฏิบัติและความเชื่อ ตลอดจนวัตถุสิ่งของอันเกิดจากการคิด และการกระทำของมนุษย์ เมื่อพิจารณาในแง่นี้ วัฒนธรรมคือ ความรู้สึกรักคิด และการปฏิบัติของมนุษย์เอง โดยจะต้องมีระบบคุณธรรมและจริยธรรมเป็นตัวกำกับ ตัวความรู้ และการกระทำของมนุษย์ในแต่ละสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในการดำรงชีวิต

ในกระบวนการทางวัฒนธรรม เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคม ชุมชนก็จะมีการปรับหรือสร้างใหม่ทางอุดมการณ์อยู่เสมอ ซึ่งการปรับหรือสร้างใหม่นี้อาจจะออกมาในรูปแบบของ

1. รับทั้งหมด
2. ปรับบางส่วน
3. ต่อต้าน/ปฏิเสธ
4. รับแต่รูปแบบแต่ไม่รับเนื้อหา

จากแนวความคิดที่ว่า วัฒนธรรมของชุมชนก่อตัวขึ้นจากการต่อสู้ เพื่อให้ทุกคนมีอยู่มีกิน และการมีความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของชุมชน ในลักษณะของการต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกินจึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิต โดยเฉพาะการผลิตแบบกลไกกรรม ซึ่งแต่เดิมนั้นเทคโนโลยี สมัยก่อนจะมีลักษณะเรียบง่ายและสะดวกต่อการทำการผลิตทางด้านเกษตร ขณะเดียวกันวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตนั้น ลักษณะทางกายภาพมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตรอดขึ้น ให้หลายปรากฏการณ์ที่ เกิดขึ้นเมมนุษย์ไม่สามารถควบคุมให้ดำเนินดังที่ต้องการ จึงต้องมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและพึ่งพาธรรมชาติ จึงเกิดการจัดระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และพยายามอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติ รอบตัว ความเป็นมาและ ความเป็นไปของจักรวาล โลกและชีวิต พัฒนาขึ้นเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อ เกิดระบบคุณค่า และเกิดการรับศาสนาเข้ามาในชุมชน พร้อมกับพิธีกรรมต่าง ๆ

Robert Redfield (อ้างใน อมรา พงศาพิชญ์. 2533. หน้า 87) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงระดับความเชื่อ และวัฒนธรรม ออกเป็น 2 ระดับ คือ วัฒนธรรมหลัก ซึ่งหมายถึง ความเชื่อตามกฎเกณฑ์ที่มีบัญญัติไว้ เช่น เมื่อประกอบพิธีกรรมใด ๆ ก็มักจะกระทำให้ตรงกับข้อกำหนดของพิธีกรรมนั้น ให้มากที่สุด ไม่ให้ผิดเพี้ยน และมีความพยายามในการอนุรักษ์ไว้

ตามกฎหมายที่เห็น ๆ ส่วนวัฒนธรรมชาวบ้านนั้น เป็นผลเนื่องมาจากการแพร่ขยายของวัฒนธรรมที่ ทำให้เกิดปรับเปลี่ยน ไปตามสภาพสังคม เพื่อประโยชน์และความเหมาะสมกับสภาพสังคมนั้น ๆ

ในการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน เป็นกระบวนการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าที่ ดำรงอยู่ของชุมชน โดยมุ่งเน้นการค้นหาวิถีชีวิตความต้องการของชุมชนจากประวัติศาสตร์และมีการดำเนินการที่พัฒนาสอดคล้องกับชุมชน ภายใต้การร่วมควบคุมงานของชาวบ้าน ทั้งนี้ในแนวคิด เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนที่มีการศึกษา ได้แก่

กาญจนา แก้วเทพ (2533, หน้า 45-47) ได้จำแนกระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับสิ่งแวดล้อมออกเป็น 3 มิติ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างเพื่อนบ้าน หรือ ระบบเครือญาติเดียวกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเรียนรู้ซึ่งกันและกันในระดับนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันภายในหน่วยย่อยของชุมชน และจะมีความคุ้นเคยและกระชับแน่นแฟ้นกันมาก ในหมู่เครือญาติเดียวกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้น ของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรง ชีวิตของตนเองและมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ อาทิ เครื่องมือในการทำการเกษตร หรือการ พึ่งพาธรรมชาติเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นต้น

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคุณและโทษกับมนุษย์ และเพราะว่ามีความปรารถนาที่จะได้รับความปลอดภัย และมีความหวังว่า อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะช่วยได้ ดังนั้นเพื่อดำรงรักษาสภาวะอำนาจแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์ได้สร้างจากความคิดคำนึงของตน และถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลัง ๆ ต่อมาได้ก็ด้วยการประกอบพิธีกรรมที่เคร่งครัด และการกระทำอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปฏิบัติการที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ ความเชื่อของคนในสังคมนั้น ๆ ประมวลูญ ดิกคินสัน (2521, หน้า 91) ยืนยันว่า วิธีที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ที่ได้ปฏิบัติกันมา ก็คือ อาศัยพิธีกรรมเป็นเครื่องบันทึกความรู้และถ่ายทอดความรู้ในชนรุ่นต่อ ๆ ไป วิธีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคมที่ยอมรับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังกล่าว และยึดถือปฏิบัติในสิ่งที่สังคมได้สร้างขึ้นมา เหล่านี้เรียกได้ว่าเป็นคุณค่า หรือความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม"

จากเหตุของความพยายามที่จะดำรงอยู่อย่างสุขสงบระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จึงมีการปฏิบัติต่างๆ ต่อสิ่งแวดล้อมและเกิดเป็นกฎเกณฑ์ ระบบในการถือปฏิบัติอันเรียกว่า ระบบวัฒนธรรม ชุมชน และได้รับการถ่ายทอดถือปฏิบัติสืบต่อจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในรูปแบบและกลวิธีการที่แตกต่างหลากหลาย พิธีกรรมเป็นกลวิธีทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อจัดการให้ระบบนิเวศน์เกิดความสมดุล ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมบนพื้นฐานความเชื่อของคนในชุมชนหนึ่ง จึงเป็นการตอกย้ำให้ชนรุ่นหลัง ได้รับรู้และเกิดการปฏิบัติตามได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม ซึ่งองค์ความรู้ทั้งหลาย นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2533, หน้า 4) ได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

"... ความรู้ทั้งหลายจะตั้งอยู่ลอย ๆ ไม่ได้ จำเป็นต้องมีวัฒนธรรม เกื้อหนุนให้ความรู้ดำรงอยู่ และสามารถนำไปเผยแพร่ให้คนในชุมชนได้ ซึ่งวัฒนธรรมนั้นจะเน้นหนักทางด้านอุดมการณ์เป็นหลัก..."

ความสำคัญก็คือ องค์ความรู้ของคนภายในชุมชนเกิดจากการหล่อหลอมรวมเอาธรรมชาติรอบข้างกับตัวตนของความเชื่อเข้าเป็นหนึ่งเดียวอย่างเป็นเอกภาพแล้วพัฒนา กลั่นกรองสังเคราะห์ออกมาเป็นแนวคิด อุดมการณ์ของสังคมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติให้เกิดความสมดุล โดยเจตนามุ่งหมายเพื่อจะนำความรู้ที่ผ่านการสั่งสอนมาใช้ในการแก้ปัญหาสามารถดำเนินชีวิตไปตามครรลองได้อย่างสงบสุข ซึ่งตัวองค์ความรู้ที่เน้นส่วนที่เชื่อมประสานระบบหรือโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่สรุประบุ เวชพิทักษ์ (2533, หน้า 12-13) ได้เสนอไว้ 3 ประการ คือ

1. ระบบการผลิต หรือระบบการทำมาหากิน
2. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ประกอบด้วยครอบครัว เครือญาติ ชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน
3. ระบบทางความเชื่อ ประกอบด้วย ศาสนา คุณค่าและพิธีกรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนที่กล่าวมา เป็นการให้คุณค่าของชุมชนในการจัดการด้านต่าง ๆ ของชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของชุมชน ที่มีความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คนกับสิ่งแวดล้อมเหนือธรรมชาติ และคนกับคน ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันในหลายลักษณะ และมีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ดังกล่าว ภายใต้อิทธิพลของสถานการณ์ของเวลาและสถานการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งสิ่ง

เหล่านี้มีผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และแนวคิดดังกล่าวนี้ได้นำมา เป็นกรอบความคิดหนึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมในเรื่องพิธีกรรมและความเชื่อของคนในชุมชนชนบท

✓ 3. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

✓ ความเชื่อ เป็นความคิด ความเข้าใจที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล เมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใด ความเชื่อนั้นจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเชื่อ ทั้ง ๆ ที่บางครั้งความเชื่อนั้นอาจไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงก็ตาม Rokeach (อ้างใน ประสงค์ ลัมตระกูล, 2536, หน้า 15) การที่บุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไปนั้นก็เนื่องจากความคิด ประสบการณ์และความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอำนาจในการควบคุมตนเอง ให้ปฏิบัติในลักษณะต่าง ๆ กันออกไป

✓ ลักษณะของความเชื่อเกิดขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอกตน รอตเตอร์ (Rotter, 1966, หน้า 2) อธิบายลักษณะของความเชื่อภายใน-ภายนอกโดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ทาง สังคม ว่า ถ้ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นเป็นไปตามที่บุคคลคาดหวังไว้ จะทำให้ความคาดหวังเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ความคาดหวังที่เกิดขึ้นจะขยายไปครอบคลุมพฤติกรรมหรือเหตุการณ์อื่น ๆ จนกลายเป็นบุคลิกภาพที่สำคัญในตัวบุคคลนั้น ซึ่งก่อให้เกิดความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอก ถ้าประสบการณ์ของบุคคลได้รับการเสริมแรงบ่อย ๆ เมื่อแสดงพฤติกรรมเดิม จะทำให้บุคคลนั้นเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นผลจากความสามารถของตนเอง ความเชื่อเช่นนี้เรียกว่า ความเชื่ออำนาจภายในคนหากพฤติกรรมไม่ได้รับเสริม จะทำให้บุคคลรับรู้ว่ามีสิ่งได้รับนั้น ไม่ได้เป็นผลจากการกระทำของตนเอง แต่เป็นเพราะโชคชะตา ฟ้าส่ง เทวดา ความบังเอิญ หรือสิ่งแวดล้อมบันดาลให้เป็น ความเชื่อเช่นนี้เป็นความเชื่ออำนาจภายนอกตน

✓ ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านดีด้านร้าย คนโบราณจึงสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ลูกหลานให้สักการะและนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศาสนา และสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น พระภูมิเจ้าที่ ผีปู่ตา เจ้าเข้าทรง เทพเจ้า เป็นต้น ความเชื่อทางศาสนายังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม เพราะเป็นตัวกำหนดขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง รวมทั้งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกของสังคมด้วย ทั้งนี้เพราะความเชื่อทางศาสนามักจะระบุถึงความดีและความชั่ว ซึ่งทำให้ศาสนามีลักษณะที่เป็นศีลธรรม และมีบทบาท

ต่อการกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมได้ ซึ่งประเภทของความเชื่อแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ (สมิทธ์ สระอุบล. 2534, หน้า 57-59) คือ

✓ 3.1 ความเชื่อทั่ว ๆ ไป หรือความเชื่อธรรมดาที่คนส่วนใหญ่จะมีอยู่สามารถแบ่งย่อยออกไปได้เป็น 10 ประเภท ดังนี้

(1) ความเชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ ได้จากการที่มนุษย์ในสมัยโบราณต้องอาศัยธรรมชาติเป็นอยู่ เมื่อฝนตก น้ำร้องก็กลัว หรือเกิดฟ้าผ่าจนได้รับอันตรายก็เข้าใจว่าธรรมชาติลงโทษ หรือเมื่อน้ำท่วมใหญ่หรือฝนแล้ง ก็ว่าพระเจ้าลงโทษ จึงหาวิธีกราบไหว้อ้อนวอนมิให้ท่านลงโทษ เป็นต้น

(2) ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน ความเชื่อข้อนี้เกิดเมื่อมนุษย์เจ็บป่วยไม่สามารถประกอบอาชีพ จะหายาก็เป็นสมุนไพรมารักษา หายบ้างไม่หายบ้าง เพราะยาออกฤทธิ์ช้า เช่น คนเป็นปากนกกระจอก ก็เอาเปลือกแคมาเคี้ยว เป็นตาแดงให้เคี้ยวกระเทียมบ่า เป็นต้น

(3) ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิमित ผัน การประกอบพิธีต่าง ๆ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง ต่อไปภายหน้า เช่น ขึ้นบ้านใหม่ที่หาฤกษ์ยาม จะเดินทางไกลไปค้าขายก็หาฤกษ์ยาม ออกเดินทางไปทิศใดจึงจะดี ส่วนความฝันหรือนิมิตนั้น เชื่อว่าส่วนของความจริง ทำให้บางคนถือเอามาเป็นภาระในการกระทำต่าง ๆ ถ้าฝันดีก็หวังว่าจะโชคดีมีสุข หากฝันร้ายก็จะหาวิธีปิดเป่าโดยแก้ฝันตามแม่น้ำบ้าง ทางที่แพร่งบ้าง ฯลฯ

(4) ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์ มนุษย์ได้คลุกคลีอยู่ด้วยกันเป็นเวลานานย่อมจะนำเอาลักษณะที่ดีของกันและกันมาพิจารณา แล้วสรุปเอาน่าจะเป็นอย่างนั้นน่าจะเป็นอย่างนั้น แล้วบอกเล่าสืบต่อกันมา เช่น บอกว่าคนที่หน้ากรือ คอสั้น ผมหยิกห้ามคบ หรือหญิงที่เดินทางเช่นเหมือนชาย เป็นสตรีโทษ ห้ามแต่งงานด้วย กรณีเกี่ยวกับสัตว์ เช่น ควายที่จะนำมาใช้งานต้องดูขวัญว่า ที่ตัวมีกี่ขวัญ ถ้ามีไม่ครบตามลักษณะที่กำหนดถือว่าไม่ดี เป็นต้น

(5) ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา แต่ละศาสนาสอนให้เชื่อด้วยวิธีต่าง ๆ กันแต่จุดหมายปลายทางคือ ความสุขในชีวิตเช่นเดียวกัน เช่น ศาสนาคริสต์ สอนให้รักเพื่อนมนุษย์ ผู้กระทำผิด มีการสารภาพบาปต่อพระเจ้าจะหมดบาปได้ ศาสนาพุทธสอนให้เชื่อในการกระทำและผลของการกระทำ เป็นต้น

(6) ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ มนุษย์ต้องประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด การเพาะปลูกต่าง ๆ จะได้ผลดีจึงมีทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ เช่น ห้ามยืมเวลา

ปลูกข้าวโพด จะทำให้ฝักข้าวโพดมีเมล็ดต่าง เวลาต้นไม่มีดอกข้อห้ามนี้จะทำให้ผลเน่า ฯลฯ

(7) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี แต่ละภูมิภาคมีประเพณี และความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นและมีการประกอบพิธีตามความเชื่อในประเพณีอยู่ด้วย เช่น ประเพณีชิงเปรตในภาคใต้ ประเพณีทำบุญคุณหลาน ในภาคอีสาน ประเพณีส่งกรานต์ในภาคเหนือ เป็นต้น

(8) ความเชื่อเรื่องเคล็ดและแก้เคล็ด มนุษย์มีความเชื่อว่าสิ่งที่ไม่ดีจะกลายเป็นดีได้แก้เคล็ดแล้ว เช่น เชื่อว่าอายุเท่านั้นเท่านั้นจะถึงชาติ ก็ทำพิธีสืบทอดอายุ เป็นต้น

(9) ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติ ภพ เป็นความเชื่อของมนุษย์ที่มีมานานแล้วว่า ถ้าทำไม่ดีจะตกนรกถูกยมบาลทรมาน ถ้าทำดีจะมีสุขขึ้นสวรรค์ เชื่อว่าตายแล้วไปเกิดในชาติหน้าต่อ ๆ ไป

(10) ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย ตัวเลขนับว่าเป็นสิ่งที่เชื่อว่าจะให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ เช่น ชาวตะวันตกเชื่อว่าเลข 13 เป็นตัวเลขอัปโชค ก็จะหลีกเลี่ยงการกระทำเกี่ยวกับเลขนี้ คนไทยเชื่อว่า เลข 9 ดี ทำอะไรก้าวหน้าก็จะประกอบพิธีในวันที่เป็นเลขเก้า

✓ 3.2 ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัว หรือความเชื่อทางไสยศาสตร์

เป็นความเชื่อที่ฝังทางจิตให้คุณและทางร้ายที่ให้โทษ ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1) ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นการใช้น้ำหรืออำนาจเหนือธรรมชาติทำให้เกิดผล มีการใช้คาถาอาคมเสกเป่า เช่น การทำเสน่ห์ยาแฝดทำให้คนรัก คาถาปิดไล่ ทำให้คู่อธิถึงแก่ความตาย หรือคาถากำกับผีไม่ให้มารบกวนทำอันตรายแก่คน ฯลฯ

(2) ความเชื่อถือเรื่อง โชคกลาง จะมีอยู่เสมอแล้วทักท้วงเอาว่าเป็นความจริง เช่น ตาเขม่นข้างซ้าย จะโชคดี ตาเขม่นข้างขวาจะโชคร้าย ขณะออกเดินทางมีสัตว์ตมมาตาย ต่อหน้าจะเคราะห์ร้ายให้ระวังการเดินทาง ฯลฯ

(3) ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจะมีอำนาจลึกลับมากกระทำให้เป็นไปต่าง ๆ นาน เช่น เชื่อการเข้าทรง การกับน การเคารพกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้กำลังใจเข้มแข็ง สามารถเผชิญและต่อสู้กับปัญหาหรือภัยอันตรายที่จะมาถึงได้ หรือถ้าไม่สบายก็สามารถจะหายได้โดยไม่ต้องกินยา

ความเชื่อมีประโยชน์ต่อบุคคลอย่างมาก เพราะเมื่อความเชื่อถูกปลุกฝังให้ลึกกลงไปในสำนึกของแต่ละคน จนไม่สามารถถอดถอนได้ บุคคลนั้นจะทำการที่ตนต้องการมากกว่าเดิม และยากที่จะถอดถอนออกจากความรู้สึกนั้นได้ ซึ่งทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ คือ

1. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ เช่น กรณีการเจ็บป่วย บางคนหาสาเหตุไม่ได้ เพราะจิตได้สำนึกยังอยู่กับสิ่งหนึ่งตลอดเวลา เมื่อได้บนบานศาลกล่าวแล้ว ทำให้กำลังใจเข้มแข็งหายจากอาการไม่สบายต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องรักษา

2. ความเชื่อทำให้เกิดพลัง เป็นพลังอำนาจที่เกิดขึ้นภายใน เช่น การที่เชื่อว่ารดน้ำมนต์จะสามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ตลอดจนสามารถขับเป่าภัยพิบัติต่าง ๆ ได้ จึงทำให้ผู้ที่เชื่อเช่นนั้น ไปหาหมอยาหรือพระรดน้ำมนต์ให้ เพื่อให้แคล้วคลาดศัตรู หรือให้ปลอดภัย เช่น ทหารที่จะไปออกศึกสงคราม จะได้รับการประพรมน้ำพระพุทธรูป เพื่อช่วยเสริมให้พลังใจอีกเพิ่มกล้าที่จะต่อสู้กับศัตรูได้

3. ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ เกิดความสุขสบายใจในสิ่งที่ได้ปฏิบัติตามที่ได้อธิษฐาน เช่น การทำบุญเลี้ยงพระขึ้นบ้านใหม่ จะก่อให้เกิดศรัทธาแก่ผู้อยู่อาศัย หากได้ปฏิบัติแล้วความสุขทางใจจะเกิดขึ้นแก่ครอบครัวด้วย

4. ความเชื่อทำให้นับถือศาสนาได้อย่างมั่นคง หลักการของศาสนาแต่ละศาสนามีพิธีกรรมไว้สำหรับให้ศาสนิกชนได้ประกอบ เช่น การกราบไหว้ การสวดอ้อนวอน เพื่อให้เกิดความมั่นใจไม่คลอนแคลนในศาสนาที่ตนนับถือ

5. ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม เช่น เชื่อว่ายักษ์มีจริง มีรูปร่างใหญ่ น่าเกลียด น่ากลัวถือตะบองแยกเขี้ยว พวกที่เชื่อก็จะวาดภาพหรือปั้นรูปยักษ์ตามที่เชื่อถือให้เห็นตามวัดสำคัญ ซึ่ง ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2530, หน้า 1-12) กล่าวถึงองค์ประกอบของความเชื่อว่า

✓ ลังคมมนุษย์ทุกแห่งล้วนแต่มีระบบความเชื่อด้วยตามธรรมชาติของมนุษย์ที่รู้จักคิด รู้จักตั้งคำถามต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ และความพยายามในการหาคำตอบเพื่ออธิบาย และจากความสงสัยเกี่ยวกับเรื่องการเกิดการตาย ทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องของวิญญาณ และความเชื่อเรื่องวิญญาณได้ถูกตอกย้ำมากขึ้น จากการที่มนุษย์มีการฝัน ความเชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณว่ามีอำนาจนี้เอง ทำให้มนุษย์มีการเช่นสรวงบูชา และประพฤติปฏิบัติตามกฎครรรลงของลังคม ทำให้เกิดการยอมรับนับถือในเรื่อง ผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ เทพเจ้า พระต่าง ๆ และความเชื่อนี้มีการเปลี่ยนแปลง

ผสมผสานตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไปของสังคม เช่น การเริ่มวิวัฒนาการผสมผสาน ระหว่างผี พุทธ พราหมณ์ ความเชื่อทำหน้าที่ในการให้คำอธิบายคำถามเกี่ยวกับตนเอง สังคมและจักรวาลของมนุษย์ ช่วยสนับสนุนสถาบันพื้นฐานของสังคม เช่น ครอบครัว เมือง เศรษฐกิจ ช่วยให้เกิดพลังใจในภาวะวิกฤตการณ์ต่างๆ ทั้งระดับปัจเจกชนและสังคมและหล่อหลอมเนกีสวนต่างๆ ของสังคมให้เป็นเอกภาพ

✓ จากเหตุที่มนุษย์เป็นผู้สร้างระบบความเชื่อเพื่อประโยชน์ของตนนั้น ความเชื่อได้มีการ ลับทอต่อกันเรื่อยมา และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนและสภาพเศรษฐกิจ การเมืองและ เทคโนโลยี ดังเช่น แผนการเกี่ยวกับระบบความเชื่อในลักษณะที่เป็นประสบการณ์สากลของสังคมนี้ โดยสรุป องค์ประกอบเกี่ยวกับความเชื่อประกอบไปด้วย แนวคิด พิธีกรรม และผู้ประกอบ พิธีกรรม เช่นความเชื่อเกี่ยวกับผีนั้น จะมีพิธีกรรมและการติดต่อกับผีโดยผ่านผู้ประกอบพิธีกรรม คือ คนทรง

4. ทฤษฎีการยอมรับ

ตามแนวคิดของ Roger (อ้างใน อรุณ ยังอยู่ดี. 2531. หน้า 9) นั้นกล่าวว่า ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ประกอบด้วย ขั้นตอนของการยอมรับที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นต้นตัวในการรับข่าวสาร เป็นขั้นที่มีผู้รับการเปลี่ยนแปลง ตื่นตัวและรับทราบว่ามีอะไรเกิดขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเอง
2. ขั้นสนใจหาข่าวสารเพิ่มเติม เมื่อเกิดความตื่นตัวในข่าวสาร ผู้รับการเปลี่ยนแปลง เริ่มสนใจหารายละเอียดเกี่ยวกับข่าวสารนั้นเพิ่มเติม
3. ขั้นประเมินผล หลังจากได้รับข่าวสารเพียงพอแล้ว ผู้รับการเปลี่ยนแปลง (ผู้รับข่าวสาร) จะประเมินว่าความสามารถนำมาปฏิบัติในสังคมของตนให้เกิดประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด
4. ขั้นทดลองปฏิบัติ ผู้รับการเปลี่ยนแปลง (ผู้รับข่าวสาร) ทำการประเมินผล แล้วอาจนำเอาวัฒนธรรมใหม่มาทดลองใช้ หรือบางทีก็นำมาปฏิบัติเลย โดยไม่ต้องมีการทดลองก็ได้
5. ขั้นการยอมรับ เมื่อผ่านขั้นตอนการประเมินผล และการทดลองหรือปฏิบัติการแล้ว วัฒนธรรมใหม่ก็จะเป็นที่ยอมรับและนำสู่การปฏิบัติ

ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับนั้น สามารถนำมาอธิบายกระบวนการขัดเกลาทางด้าน
ความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบทถึง เรื่องของการถ่ายทอดและยอมรับปฏิบัติในระบบ
ความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าว

5. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

Parson (อ้างใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536, หน้า 46-52) ได้เสนอแนวคิดว่าการกระทำนั้นมีความสำคัญอย่างมากในการอธิบาย เวลาศึกษาระบบสังคมด้วยการกระทำ คือการกระทำร่วมระหว่างกัน ระหว่างผู้กระทำซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีประสบการณ์ต่าง ๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ และมีวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ สถานการณ์นั้นหมายถึง เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ผู้กระทำรู้จักและมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดมุ่งหมายและจะดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น ๆ และแนวความคิดของผู้กระทำ อันหมายถึง ค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดอื่น ๆ ที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพลใช้เป็นแนวทาง ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมาย

ในการกระทำระหว่างผู้กระทำหรือความสัมพันธ์ที่สมาชิกมีต่อกันนั้น สามารถวิเคราะห์บุคคลต่าง ๆ ในชุมชนได้ว่าการจะเกิดเป็นระบบสังคมนั้น ต้องมาจากเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการคือ

1. ผู้กระทำมีแรงจูงใจที่จะกระทำตามสภาพและบทบาทของตนเอง
2. ระบบสังคมพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง หรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากสังคม และการที่สังคมเกิดเป็นระบบนั้น เกิดจากระบบต่าง ๆ 6 ระบบ คือ
 - (1) ระบบการติดต่อ มีภาษาเป็นสิ่งสำคัญในการเกิดการกระทำระหว่างกัน
 - (2) ระบบการรักษาขอบเขตทางสังคม จะต้องมีการควบคุมรักษาความสมดุลย์ในสังคม เพื่อให้สมาชิกในระบบสังคมมีส่วนร่วมในบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ
 - (3) ระบบบุคลิกภาพ วัฒนธรรม สังคม เป็นระบบที่เกื้อกูลความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน
 - (4) ระบบการควบคุมทางสังคม มีความจำเป็นเพื่อมิให้สมาชิกฝ่าฝืนบรรทัดฐานในสังคม
 - (5) ระบบการอบรมขัดเกลา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดเจตนาารมณ์ของสมาชิกในสังคม ไปยังสมาชิกรุ่นต่อ ๆ ไป

(6) ระบบมีสภาวะ การเปลี่ยนแปลงเป็นสถาบัน ซึ่งเกิดจากบุคคลมีการยอมรับ ค่านิยมความเชื่อ และซึมซาบในบุคลิก เกิดการบูรณาการระหว่างวัฒนธรรมและบุคลิก

การที่สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีบทบาทในการถ่ายทอดชุดเอกลักษณ์ของ บุคคลนั้น ขณะเดียวกันการกระทำของบุคคลก็เป็นผลมาจากความสมัครใจ ที่จะกระทำเพื่อไปสู่ จุดหมายที่กำหนดโดยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งมีรากฐานมาจากความเชื่อ ค่านิยม และมีสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องบ่งชี้หรือเงื่อนไข ในการแสดงพฤติกรรมเพื่อความเหมาะสมกับระบบของสังคม ซึ่งระบบ ของสังคมมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

- (1) ประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทขององค์กร สถาบัน ฯลฯ ซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอและเป็นระยะเวลาพอสมควร
- (2) ระบบสังคมมีแนวโน้มที่จะรักษาขอบเขตสังคม เพื่อป้องกันการแทรกซ้อน หรือทำลายจากระบบอื่น
- (3) หากมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ขึ้นในระบบก็เพื่อการอยู่รอดหรือทำหน้าที่ดี ยิ่งขึ้น
- (4) ระบบแต่ละระบบในสังคมทำหน้าที่ในการรักษาคุณภาพของสังคม
- (5) หากระบบไม่สามารถดำรงไว้ซึ่งคุณภาพแห่งสังคม ก็อาจสลายกลายเป็น ส่วนหนึ่งของระบบอื่น หรือเปลี่ยนเป็นระบบใหม่

โดยสรุป ทฤษฎี โครงสร้างและหน้าที่นั้น มีสมมุติฐานว่า ภายในชุมชนจะมีส่วน หรือ หน่วย หรือระบบย่อย ๆ ทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบ ระบบเพื่อให้สังคมอยู่ได้อย่างมีระเบียบ ซึ่งเชื่อว่าเป็นจุดมุ่งหมายของสังคม

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักตร อธิจักรจรัส (2523, หน้า 20 - 25) ได้เสนอบทความเรื่อง ความเชื่อ ในผีลางเวทย์มนต์ของชาวไทยภาคเหนือ กล่าวถึงความเชื่อและการปฏิบัติในลัทธิผีลางเวทย์มนต์ ของชาวไทยภาคเหนือว่า สัมพันธ์อยู่กับการนับถือพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน โดยที่ชาวนาเหล่านั้น เชื่อว่าอำนาจของผีลางเวทย์มนต์ จะช่วยให้เขามีความรู้สึกร่มเย็นและมั่นคงในชีวิต ขณะเดียวกัน

ความเชื่อในพุทธศาสนาที่ช่วยเสริมสร้างความศรัทธาในการนับถือผีมากขึ้น ตลอดจนทำให้เขามีความมั่นใจในชีวิต โลกนี้ และโลกหน้าของเขาด้วย

สุรสิงห์ลำพอง ฉิมพะเนา (2526, หน้า 50 - 53) ได้ศึกษาถึงภาษาสัญลักษณ์ในพิธีกรรมสืบชะตา พบว่าวัตถุสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีกรรมนั้น ล้วนถูกกำหนดขึ้นเพื่อสื่อความหมายทั้งสิ้น และพิธีกรรมสืบชะตานั้น ยังสะท้อนให้เห็นระบบความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องชีวิตนิรันดร์ และความต้องการหลีกเลี่ยงจากความตายอันเป็นสิ่งที่ไม่กลับหน้ากลัว ทั้ง โครงสร้างของพิธีกรรมสืบชะตานั้น ยังแสดงให้เห็นถึงการรวมตัวระหว่างศาสนา พุทธ พราหมณ์ และลัทธิผีสงเทวดา อย่างสนิทแนบเนียน

กิติ เก่งจำปี (2528, หน้า 61-74) ได้ศึกษาถึง ผีปู่ย่า และสังคมชาวนาไทย พบว่าพิธีกรรมพ่อนผีปู่ย่า (ผีเม็ง) นั้น เป็นระบบสัญลักษณ์ที่ชาวนาสร้างขึ้นเพื่อสื่อความหมายทางการเมือง อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการต่อสู้ของชาวนาไทยที่กระทำขึ้นด้วยตนเอง ปราศจากการกระตุ้นชี้นำจากพลังภายนอก และยังสะท้อนถึงระบบความเชื่อที่เป็นการขัดแย้งหรือปฏิเสธความเชื่อแบบพุทธศาสนาซึ่งสนับสนุนการตอบสนองผลประโยชน์แก่เจ้านายฝ่ายเดียว ทั้งนี้พิธีกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงออกเพื่อลดความตึงเครียดในสายสกุลด้วย

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ (2533, หน้า 110-120) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชน ในเรื่องการทรงเจ้าและร่างทรง พบว่าการทรงเจ้านั้นเป็นพิธีกรรมและความเชื่อ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของตนเองและมีการสั่งสม สืบทอดประสพการณืเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมนี้มาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งเกี่ยวกับระบบความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าวมีการถ่ายทอดและได้รับการยอมรับจากชุมชน ทั้งในส่วนของความเป็นร่างทรงที่ต้องผ่านกระบวนการต่าง ๆ ภายใต้อำนาจบังคับของกลุ่ม ที่สอดคล้องกับระบบต่าง ๆ ของสังคม เช่นกันกับการที่บุคคลยอมรับในเรื่องการทรงเจ้านั้นมาจากสาเหตุของการได้รับการขัดเกลาจากประสบการณ์ การสังเกตการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากผู้ใหญ่ในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527, หน้า 170-173) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้านาย ซึ่งพบว่า การดำรงอยู่ของระบบความเชื่อดังกล่าวนั้น เกิดจากการผสมผสานที่กลมกลืนระหว่าง พุทธ พราหมณ์ และผี โดยมีการจัดแบ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ ทั้งยังมีความสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและการบริหารของ

สังคมไทย และเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ระบบนี้คงอยู่ อีกประการหนึ่งคือ การตอบสนองความต้องการทางกายใจของคนในสังคม ขณะเดียวกันกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความเชื่อ รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบของพิธีกรรม เพื่อความสอดคล้องกับเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นสิ่งสำคัญ

✓ บุญทวี อุปละกุล (2536, หน้า 80-83) ได้ศึกษาถึงสังคมประกิตของหมอชาวบ้านพบว่า กระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของหมอชาวบ้านนั้น อยู่ภายใต้เงื่อนไขของวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสัมพันธ์โยงใยกับคุณค่าทางความเชื่อ จริยธรรม และบรรทัดฐานของชุมชน และสิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการขัดเกลาของหมอชาวบ้าน และพบว่าชุมชนนั้นมีกระบวนการเรียนรู้การถ่ายทอดที่เป็นลักษณะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และมีการปรับเปลี่ยนตามเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของระบบต่าง ๆ ในสังคม

✓ ตูลวัตร พานิชเจริญ (2536, หน้า 97-100) ได้ศึกษาถึงกระบวนการกล่อมเกลาทางสังคมในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติของชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง พบว่าการกล่อมเกลาทางสังคมของชุมชนนั้น มาจากแบบแผนที่เรียนรู้จากประสบการณ์ในการดำรงชีวิตที่ผ่านมา โดยความเชื่อ โยงสัมพันธ์เกี่ยวกับความเชื่อและความสัมพันธ์ใน 3 มิติ คือ คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และมีระบบศีลธรรม จริยธรรมของกลุ่มเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ทั้งนี้กระบวนการในการขัดเกลานั้นเป็นไปในรูปแบบของการสอนโดยตรง และการประกอบพิธีกรรม รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้ โดยกระบวนการถ่ายทอดขัดเกลานั้นมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะการณ์ของสังคมทั้งจากภายใน และภายนอกชุมชน

7. กรอบความคิดในการวิจัย

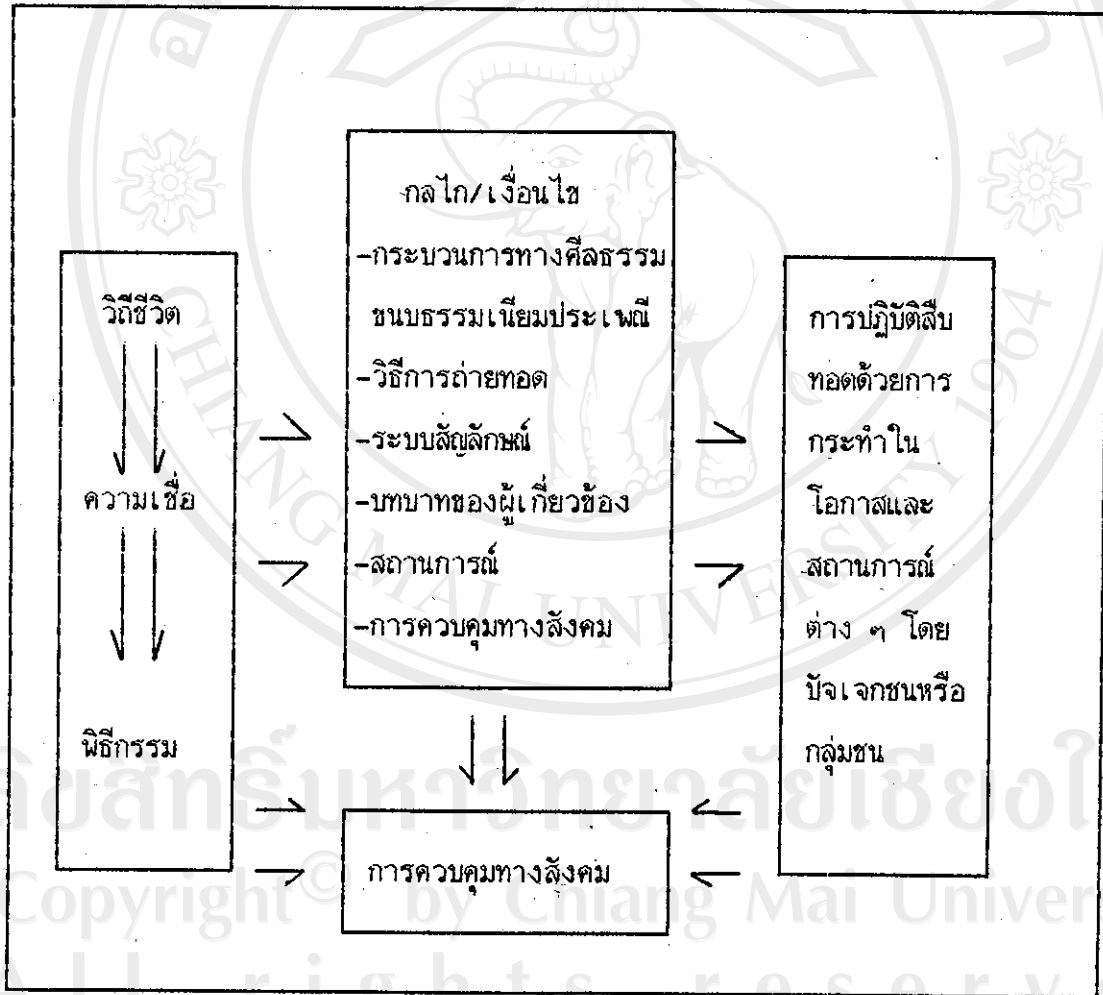
✓ ความเชื่อของผู้คนในแต่ละสังคม เป็นผลมาจากการปรับตัวทางสังคม วัฒนธรรมของผู้คนเหล่านั้นต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ระบบสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ระบบความเชื่อเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงระบบคิด โลกทัศน์ ภูมิปัญญา วิถีปฏิบัติ และวิถีชีวิตของผู้ที่เป็นเจ้าของความเชื่อนั้น ๆ ดังปรากฏจากการประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และพิธีกรรมก็คือ สิ่งที่สำคัญในการขัดเกลาทางสังคมของระบบความเชื่อ ซึ่งในกระบวนการของการขัดเกลานั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

โดยมีกลไลของขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศีลธรรม และระบบการถ่ายทอดจากการใช้
 ภาษาในการบอกเล่า หรือการใช้สัญลักษณ์แทนความหมาย รวมถึงบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้
 เงื่อนไขของโอกาส เวลา สถานการณ์และการควบคุมทางสังคมภายใต้บริบทของชุมชน ยังผลให้
 เกิดการยอมรับและปฏิบัติสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งซึ่งแสดงออกโดยการกระทำใน โอกาส
 และสถานการณ์ต่าง ๆ ของปัจเจกชนหรือกลุ่มชน ดังนั้นในการที่จะทราบกระบวนการขัดเกลาทาง
 สังคมตัวคนหรือคนเชื้อ โดยผ่านพิธีกรรม ในชุมชนชนบทนั้น ผู้วิจัยจึง ได้กำหนดกรอบแนวความคิดที่ต้อง
 ทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม
 และการศึกษา ดังเช่นแผนภาพที่จะนำเสนอ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

ระบบเศรษฐกิจ

ระบบสังคม

ระบบวัฒนธรรม

ระบบการศึกษา

แผนภาพแสดงกรอบความคิดในการวิจัย